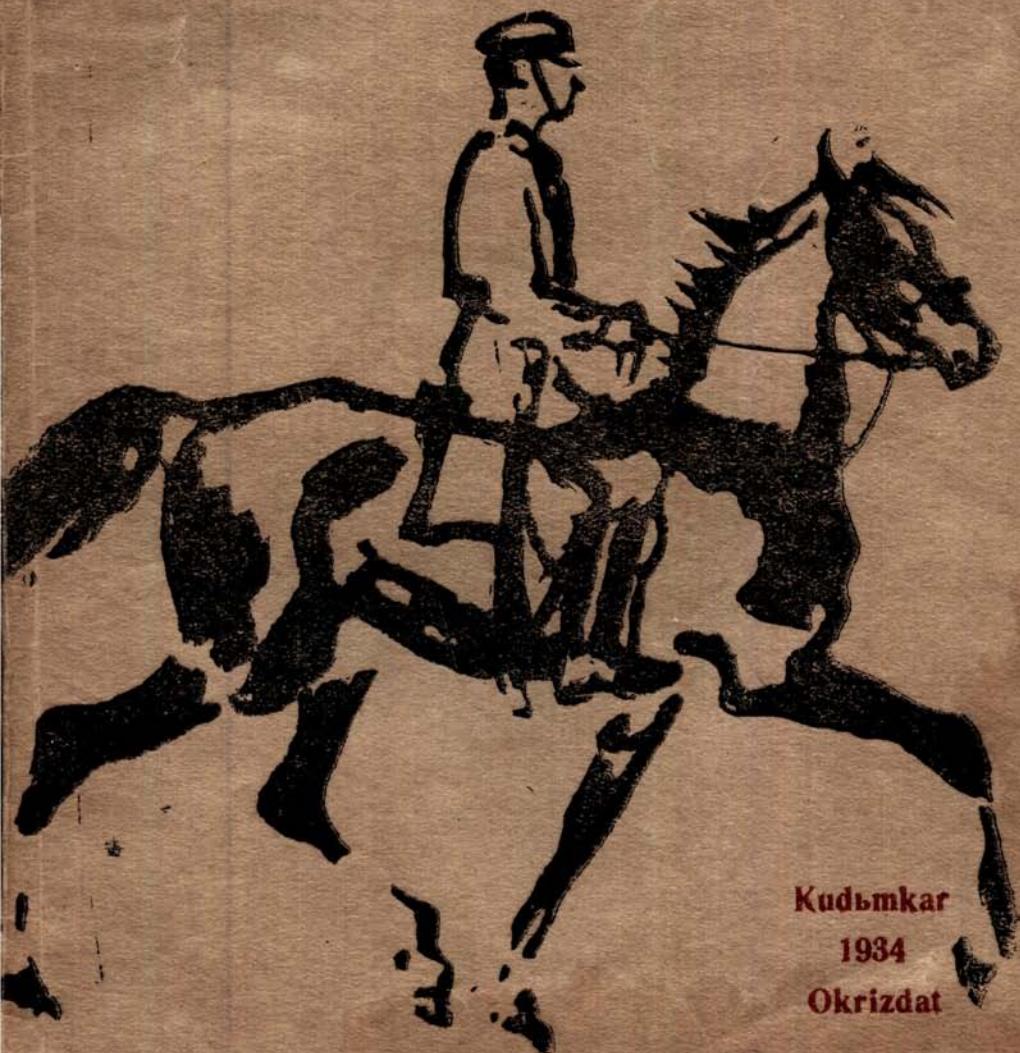

к 84Р6
С 30

F. Sjomin

medožis strojъn

Kudъmkar

1934

Okrizdat

~~1-822a~~
F. SJOMIN

Medoziş strojъn

Gərdar mejeççezlən vişttez

Oblozka i risunokkez
I. KROXALOVLEN.

MEDOŞIŞ STROJЬN

Koməsk Vaşuəs eəka me kaştyla. Bur kamandır i bur jort sija vəli. A bur jortən ne vədən vermə lənə.

Loktas etə sija kazarmaə. Pukşas kinkə kojka dənə tubaretka vylə. Boştas kuraskasə da puktas ordçən. Mijə sişşə-zə eəcətçam sə gəgər, tubaretkaeznənləm vessam. İ pondas koməsk viştənə, kyz sija təskaşəma Don vylən.

— Razvedkaə menə əstisə. Vedra ponış kişə zerə. Vesjanam-i to vaəs polkjalə. Kəzət. Vitən vəlimə mijə. Me da Subin Ivan—stançıçnikkez*, a kuiməs—Rostov utiş, aksajskəj rəvoççəjjəz. Subinkət mijə esə vədmikə vura təççimə, a kuiməskət mijanəs tədsətis eýgja oləm, kəzət, da medəddən sija, sto vədənnəmlən mijan ətləsa ətik delo: çöckomməsə Şəd sarişə çapkınə, dorjynə sovetskəj vlaş.

Ojls pemətşa-pemət. Blə stanıça sajə munimə mi, sulgaə. Badđain mijan siz suənə. Don vəreg dorrez kuzə sija omən vədmə, mukədlaas va berdəzzas əukürtçəma. Toko vaas ne ətnas sija vədmə, prud turun, çöckom, da kugoj** sorən.

Pyrimə mijə badđez kolasə, kəvzişəmə.

Va sajın çöckomməz... Badđez kolasını pəz, kodəş kək ərta vəlisə, kyz badđeziş garjəməs. Azzim mijə niyə, pukşim—vişətamə: ətik pejəs avı, sənşənə pəmən. Nedərik dumajtəm bərşən, boştım viştovkaez, da prikladdeznas sənşənə pondimə. Me, Subin Ivan da kuimət

* Stanıça—dərəvənə Kavkazın.

**) Kugoj—tərəfin.

jort, jestim toko ղевна тиپъпь ваддэз коласәт, пәвінг-
çis mijan үвтъп әртә i mijә виl-boj vaә. Ladno, sto
ваддэз коласып eta sogmis—ez kъv 8ъbs. Kovşis şibәt-
пъ әртасә beregә. Къмінтимә da kiştim vasә. Seşsa вәра
пukşim da pondim къутпь. Кът mijә vuзim, sija mest-
әт Don әddәn vizъv i mijanәs leççәtis ылә va kužas.

Petim mәd beregas, a vaәs mijan vъliš, къз kurәg-
gez vъliš oz i ruzav.

— No i kәzьт! Etaž toko къçanniez кънтпь—noraşә
Subin Ivan.

— Çәlә... сь ed şetә!—sua me.

Mъskыrtçәmәn pondim munпь.

Tr-rax!... Tr-rax!.. Къз kәs uvvez çeglaşәпь. Uşkәt-
çim mijә mu berdas i lolavпь dugdimә. A çoçkommes
шо lъjlәпь.“Mijanlaqә lъjlәпь,—kazalı me,—povzәtләпь,—
viзәt-pә, ogә-ed uзә mi“... Sъvәгъп dugdisә.

Munam oзлан.

Mijanәs setçin viççisis bolsevik—aslanым mort. Sek
çoçkommes kolasyп una mijaniшses vәlisә,—agiiturajtisә
saldattesә.

Въекашан kustarnikkez kolasәт şekъt vәli munпь, a
kolis, әddәn kolis.

—Sulav!—Suska me jorttezәlә.—Setçin kinkә baq kus-
sesә juklalә.

Mijә lapkışim, ogә i vәrzәtçә.

Aззат: къка petәпь kussez kolasiş. Çoçkommez.
Loktәпь mijanlaqә. „A къз dumajta,—veşkъta mijan
vъlә loktasә?“ Kъзкә orqdisә. Әtikъ kolççыстә moz.

— Te түj?—jualә mәdьs.

— Lok. Me kәmaşпь mәda mәdpәv. Koksim nәmә-
tә vezçisis.

— Ladno. Me тъs jylas kajla da вәr berta.

I munis oзлан Don beregәtтas.

Kәda kolçcis, razmәd kaseltystis.

Kъkiş kaseltni,—mijan seteәm uslovnәj znak vәli.

„Poqи mijan eta mortъs“—çuzis juram duma.

Kъnәmlam baddez kolasәtтis kъssи. Naganәs аcым
kijam viza. Въliş-kә çoçkom—vija. Zagәnika şibәtci.

— Kin? — juala.

— Me, Matvejov...

Mijan i èm eta morts.

Bad kussez kolasèt zagènik këssim mi süköt.

Sibin Ivan jualə guşenikən:

— Çoçkommes una? Pułemjottes këpyma? Puskaes emeş-zə?

Matvejov pukşis, kekerkaən, vajetis kék çun əmdyenas, med dugdimə mijə baıtń, a açsə suə:

— Ne əddən una çoçkommes. So noj këpym loasə. Vintovkaenzıls ozə tırmə vədənnıslə. Kuim pułemjot toko, da i nija eıkəmaş, ozə lıjə. Esə — kék puska, da snarjaddez şo kék gəgər. Ətik puska dınas nadıjnəjəş sulaləń, bokə snarjaddesə pondasə iñdavń. Menym udaçcis gruppa setçin dornń — uməl dukən pır kuzańvaçkə. Savdattes kymərtçəmən, ləgəş vetlətəń. Vezərtń. pondəń. Ətik aslanym mort plannez da gizəttesz stabiş kyzkə suzətəma. To-taj nija, — kiam şuyləstə menym gizəttesə, — vədəs... Minə.

Petis Matvejov bađdez kolasiş, da pukşis sija-zə mes-taə, kycçə sija məd patruñəjəs kojis. Pondis koksa kə-mətń. A mijə, kussez kolasə esə rıdəzək rırimə da լapkişim, — sə ne təv.

Məd patruñəjəs kylə bertis.

— Te şo esə kəmaşan? Dırkod tyjkə te.. No, nü-nam. Me kék ərtə setçin va kuza lezi.

— Kyeəm kék ərtə?

— Kin tədə, kylis nija... Va dınas von setçin sulalişə, kussez kolasas. No me nijə i iñdəti... A to gərd-dez dınpə med kinkə ez şur.

Suvtsis Matvejov kok jylas da kəknannıls munisə ord-çən vəreg kuza xutorlaq kytən çoçkommes sulalişə. Jestisə toko nija sajəvtçıń, mijə perəta kotərtimə va dınpə.

Bırəm sappoggez, ıat kuza şlopətəń, a sapoggez rıekən ıat pişraşə, zujkətə. Kəzət ıat, kyzı viən sotə kokkez. Vabs kussez kolasət kuim pełəsən jugjystis. Bılış ərlaeznılm aviəş. Ujəmən kovşas Don vasə viázń. Ujavń mijə kuimnannılm kuzimə. Rırim vaə.

Ujam ətləyən. Guşənikən ujamə,—voletən oz tuj,—kylasə. Tuman pъekis məd vəregəs-ni tycçisis. Toko dumajtəsti: „vermim şotaki vuzpъ,“ a çoçkommes sъ kədə mədərşanas kъz pondisə çarkjypp. Bułkətən pulaes vaə, kъz gъriş eək ser. Me sek-zə sungisi, toko sulga kiəs planneznas kojı va vevdərə. Mъj verma sъnşa veşkъt kinam da kokkeznam, ožlaq uja. Veptisi va pъeşan vevdərə, ažza: Subin Ivan vəjnъ mədə. Me—sъ dъnə, kylsala jorttezəs. Gizattezəs riñnezam kuti. Ətik kinam sъnşa, a mədiknam Ivansə viža. Ətnamlə kər-zə vermənpp? Jortə, kəda matyplzъk vəli, tozo va pъdəsə pondis ležcişp, pədəvanas. A çoçkommes orəttəg İlyənp i İlyənp. Mədəs vərgən kuiməz vəis. Nыllstis niјə valıs da volkalis jur vevdərənpp.

Siz zewim mijə Don va pъekə aşşinyp kuimnan jort-pytəs. Kołççi toko me da aksajskəj ravoçəj. Razvedkaə vitən munim, a bertim kъkən.

Mijan polk sija-zə asylə munis nasturleşenpoə çoçkommes vylə. Ok, i vəli-zə!

Una esə əstim mədik matış jortteznytəs. A çoçkommesə şotaki ылə Don sajə vasətimə. Şəd sariž dъnə pъssisə...

Koməsk vistaşp kuzlis. Bıdte te açt vetlin, açt vıdte pulaez uvtış çoçkommezliş plannesə stavə vain.

A koməsk suə:

— Tıskashım mijə nə uməla. Medbur sija,—tədim, myj ponda tıskasham. A tijə tədat, myj ponda pondatə tıskashp burzujjezkət, kər tijanlə prikaz şetasə?

— Siz, jort kamaṇdır—ətik əmiş suisə gərdar-mejeçcez,—socializm ponda. Kapitalissez eta ponda-pə i şojənp riñneznyse mijan vylə.

Koməsk çecçis tubaretka vylış da puktis kuraskasə jurlas.

Pıran ıvəs dъnşan mijan kojkaez ranlıt ştenaəz kъk ıozşən ıuzaləmas. Kojka rjaddes stroj kodəş-zə, veşkyləş da ətaəetəş.

Выд којка дъпън картовеј стожкаок сулалә, а съ въ-
љен картовеј-зә туок չьскат понда, да үсәтик картовеј,
пол пелеса рамка карточка понда:

Gərdarmejec

2-эз отделенчи 1-эј зводиš

3-эт эскадрониš

FJODOR SEMJONOV

Etija menam siž, mukadıslən seeəməş-зә, toko nim-
mez da pamilloez mədkodəş. Poştelaeznəs vevdərşaңas
vevtəməşrud sukonnəj sebrassezən, vołkylıka, ղekyeəm
çukərok ави.

Konuvtanıs выд sebras vъlyп sulalә sъpas „K“
kokkez-pә eta vadorъп. Med ne soravny sebraşikә. Kә-
da koñeçən tәn kokketә sebralın, soraşəmən med jurtә
en sevrag.

Kojkaez kolasып sulalәпь tubaretkaez, pъzanok ko-
дəş skapokkez. Әтик pъzanokъ kъk mort ponda.

Pъzanokkeziş skappokkezъп тijan kujləпь knigaez,
małeg, piñ vesətan sotka da porosok. Setən-зә ştēna
dъпъп sulalә ruzejnəj piramida. Setən vintovkaez, sas-
kaez, protivogazzez, podsumkaez, patronnez.

Şibətçә koməsk piramida дъпә.

Vižətam noko, kъз vintovkaes aşnyssә kъləпь...
Boštis kias vintovka, kъeəm sedis, ьzmitis sulga kinas
ležan kruçok vъlә, a veşkыtnas kъskis zatvorsә. Sulga
şinsә cikъrtəmən pondis jugytləq vižətnъ stvoliš kanal
pъrekə.

— Umeləva mavtətә, umeləva. Vižət lok otđelkom.

Otđelkom boştə vintovka.

— Вы. Patronqıkъп sa torrez eməş.

Vi ղañəş jort kamandır, şəkət nylə burzъka mavtъп.

— Ed wəbətçә! Vi kod i em vişs, a mavtəпь nija ne
siž, kъз kolə. Kolə, med vintovka mavtan protırka ko-
neças kañtəm trepiçokъ stvoliš kanalət vetlis liçsta.

Koməsk mədər peleşşaңas şibətçә piramida дъпә.

— A eta myja siž? kinas myççalə vintovka vylə.

— Etə... Jort Nataluk! — gorətə otđelkom. — Te kuroksə avı bergətəmat.

Nataluk kotərtə da bergətə asmestşis vintovkalis kuroksə.

— No, munamə Lənjin peleşokə — suə koməsk, — saxmattezən orspı. Mekili, Svetikov tıjan çempionə pərtcəma..

— Nastojassəj Kapablanka! Alexin!

— Kyeəm tenyt Alexin! Sija otđelkom Məxixinəs nəm tujə vermə...

— Bəvətçənən niya, jort kamañdır. No, ətpyr vermi Məxixinəs...

— Siž, Siž.

Ləninskəj peleşok, — mijan əskadronlən klub. Setən mijə sobrañnoez çulətam, gazettez, zurnallez ıddam, saxmattezən, saskaezən orsamə. Rytteznas eəka garmonnə şerti jəktamə da şılamə.

I me Lənin peleşokə muna viñ gazetaez ıddıńń. Əni me-ed Kitaiş polpred.

Mijan əskadronın em tekussəj politika velətan kruzok. Kin etija kruzokın velətçə, vədənnəs ləşətəməs polpreddezən torja gosudarstvoeza. Etaşan i kolə ıddıńń gazetaesə, myj setçin kerşə, da kruzok vylən kernə dokladdez. Me polpred — Kitajń, Svetikov — Angliań. Nataluk — Germaniań.

Lənjin peleşok mijan — ızbat jugut zır. Səras sulalə gərd pəzən, dəraən vevtəm. Pəzən vylən gazettez, zurnallez, vəd częzəma knigaez. Şibətçə da ıddıńń, myj tenyt kolə: setən em „VKP(B) lən programma. Kyz gərni mi oşa sogdi uvtə, „Gərd ʐvezda“ gazeta i mədikkez.

Şənəez berdə lakaşəmaş üçətik saxmatən ırsan pəzənokkez. Potolokşan şənəez kuza pəzannez vəştə provoddez munəmaş. Etija radio. Vəd pəzən dəpən kək gozən radio kəvzan nausnikkez. Saxmattezən orsikə kyzənən radio orsəm, livo Moskvaşan kyeəmkə doklad.

Əti peñesən, vılyıp podstavka vılyıp sulalə Lenjinlən morcviətinqas çuzəməs. Eta əskadronlən kozin, velətçikə bura sat्तez keraləm ponda. Ordçən Karl Marksən çuzəməs, polkovəj politboj vılyıp komsomoleçczələ koznalılsə. Veşkətlañas ıvəssən əsalə ştengazeta „KLINOK“ da elektriçeskəj pəv „proverit assit znapnoetə“. Pəvəs əçəkom vizən səri jansətəm: sułgalanas vopressez, a veşkətlañas otvettez. Bəd vopros uvtən da otvet uvtən em stepşel. Pəv dəyli pır tərcitənə gərdarnejecəz. Sporitənə əta məd kolasən ses, kyeəm pozja kola vivkanas pavkətnə.

— Etaə!

— Ne, etaə!

Ətik sporitissəz kolasiş pervo vivkanas pavkətis vopros uvtas, a səvərgəp otvet uvtas. Pəv vevdərgəp juğuta əzjıstis gərdə lampao,—etaşan təççə, sto otvet şətəm verno.

— Vot! Me-ed sui!—goratış sija.—Me, eta jılış nevna vezərtə-ed.

— Ləddə, myj seçin!

Gərdarnejec ləddətis.

— „SSSR-ın kyeəm religiaə veritənə?“

— Konəsno pravoslavnəjə.

— Ok te, vurəm jur! Mıjsan pravoslavnəj sija? Məzot mədik kyeəmkə?

— Unažyk-ed pravoslavnəjjəzəs ..

— Mijanlə, bezvoznikkezlə, nekkyeəm religia oz kov.

— Ləddə!

— „Bəd kod religia—loə wəbtəm, raboççəjjəzəs da kressənaəs“. Sişkə nekkyeəm religia SSSR-ın avı.

— Me-ed siž-zə dumajti...

Bədəs şekrətəs etija orsəmən setən, sto pozzez stepşəlləzən ətlətəməş mədovəj provkaən, a pəvəs ətlətəm gorodış elektriçestvo provoddez berdə. Veşkətlañas dənə i ənəzənə provoddes. Pavkətan-kə vivkaən kytçə kola vopros şərti, sek-zə pəv vevdərgəp əzjə elektriçeskəj lampoçka.

Pəvəsə mijə kerimə nevazın. Otpuskə vətlis koməsk-

ъс Don va dorə, da setçiniş kışkə azzyləma setəm pəvəsə. Loktis toko otpuskiş da şek-zə munis plotnik Sitov dənə, da elektrötexnik dənə...

— Vermatə elektriçeskəj pəv kerpə? — I setən-zə viş-talis nylə, kış kolə kerpə.

Kyk lun vərti pəv mijan vəli kerəm. Partijnəj jaçej-kaiş şekretar gizis voprossez da otvettez. Švetikovkət me otsalim sylə. Əni pır eta pəv dənən gərdarmejeç-çez tərçitənə, sporitənə.

— Etija pyzanok sajə? — Švetikov jualə koməskliş, Lenjin peləsökə pýrikə.

— Ne, ne. Tən komzvod Grisin etija pyzan sajyp menə vermis orsəmən. No aş, suvtətlə saxmattezsə.

Suvtəllisə saxmattezsə rağza pəv vylə, ləşətçənən voj vylə.

— Pondətçə, jort kamañdır.

— Te davaj oşlaq pondətçə. Poçot bura orsişlə,— suə koməsk da gorən şeralikə sylən rozabaniş rübeçəs paşkalə, gərd jirəm jablok çuzəmən.

— Mışan tenat eta? — Kinkə jualə koməskliş.

— Ataka vylən ətik vijəm mort tənəm etija rübeç-sə puktis...

— Kışnə sija kuləməs?

— Sija menə kerəstis, a me tozə kerəsti. Sija usis da kulis, a me, azzan, lovjan koççi. To etija i saskəls sylən.

Saskəls koməsklən şerebrijannəj purtəsən. Sija sijə mırddəm razvedka vərşən, əzət voj vylən.

Bura eta saskən koməsk keralə velətçəqipənəm sa-ṭezsə. Maknitas-kə, pıvjoşən lebzəs voronəj „Poəzia vylən“ i səbbərşən ətik sałok oz koł.

Lovkəja užalis. Medožə udarñikən vəli.

Uşlə eṣə tədlam, kış kerkəшибətçə İlyşanın dənəda suə:

— Bədənnətə tijanəs kora socvərmaşan vylə — kin oç-koez unazık İlyas.

Kias gərdarmejeç Krukoviş vintovkasə boştis, vit patronən zareditis, da vodis me kolasə da Švetikov ko-lasə. Metitçə.

Misen mijan dənşən kık şo oşkəv ыльна—gəgrəsa
şəd gəğlan.

Me tozə metitçə, misen sajşań kinkə զik viziətə me-
lan da şeraləmən suə: „On inm... on inm...“...

Kuim patroniș lıi me. Koməsk vylə viziəta. A sija
ızmıtəm vintovkasə pejpon berdas da oz i vərzətçə,
oz i lolav. Lakaşəma kyz mu berdas, stıklən koneçəs
toko vylan lebtisəstəm məska vylə metitçə koməsk.

Vit pulaşəl vədənnəm lezim da munim viətən, kın-
nəm oçkoən ыım.

Me koməsk munda nəvna eg vermə ыјпъ. Sija nol-
das kvat, a me noldas kuim osko lıi. A tujis ыјпъ
vədəs vittas oçko.

Şeralısləmən koməsk suə:

— Bur. Vojna vylən kyz vbd vit pulaşən nol fasistəs vi-
jan, ызъt spaşivo tenət viştalas Sovetskəj respublikə.

Me—kavalərist, vəv menam vojok, vintovka ыјə vi-
ra, a saska menam va kod ləçət. Şoşa unazıkəş miə
eskadronıny.

Mijan vylən i kamandujtis jort Gorbunov, a prosto
sunp Vaşka koməsk.

Udarnəja olimə miə. Lıjsınp vura velətçim, vəv
vylan keravnp protivnikəs.

Vəs olan kadə velətçəm vərənp, gazetaez liddam.
Gazetaezşan, şo əddənəzək i əddənəzək kylə porok duk.
Me, kizi Kitajış polpred əddən siyə kyla vura. Kitaj-
sko-Vostoçnəj kərtovəj tuj vylə nalottez jılış, gazette-
zən vbd lıun gizən. Kitaj jılış toko i başnı kruzok vylən.

— Mıjnə, polped, loas vojna?

— A etija tujys myjlə pıla səvura kovşə?

— Vojna ponda i kovşə—sua me. Saməj grañica vyl-
eln tujys, Kitajeççezlə sə vylət kyskavnı nem.

Ozza carskəj vlaş kostə tujys vəli kerəm. Oktagr-
skəj revolucia vərənp Kitajskəj praviştvokət miə ke-
rim dogovor, med tujys vəli ətlasa.

Franciaş da Angliaş kapitaliszez povzisə mijan
vit voşa planış, da gəşneçalisə Kitajskəj generallezəs,
med nişa pondətçisə mijankət vojujtın.

Кәdnija, Oktaabrskәj revolucia вәгъп, сочкоммез ръssisә Kitajә, әni tozo pondәtçөnъ vәrәtçъпъ. Bandaez organizujtәnъ loktәm granica dъnә.

Granica dъnšan mijan lager sulalis nojdas kilometra ыльна. Sopkaezlan въd lun vižetlamә. Вәвасасә-kә generallez gәrd certa sajә vuзпъ, mijanlә kolә medoз setnъ нылә въла otpor.

Bura uzәtә kыкјатъс ças velәtçәm вәгъп.

Vәli nojat ças. Asьv. Въdәs eskadron krepulta uзis. Gәrdarmejeç mijan oz i vezәrt umәla uзem jylis.

I me uzi krepulta.

Eskadronis dežurnej drug myj verme gorәtә;

— Çeççә! Çeççә! Paşaşә, mişşә perxetzka da въdannyt munә Lenin peleşokә.

Әddәn perxeta me paşaşи, kъz kolә въd trevoga kostä.

Въdәnnys vit minuta вәrti vәlisә gotovәs.

Lenin peleşokә әkşimә.

— Mъj lois?

— Mъjlә çeççәtitә mijanәs?..

Kәr p'yris komәsk, въdәnnys vanlısә.

— Jorttez,—gorәtis komәsk,—Kitajskәj generalles talun vooruzitçәmәnъ boštisә Kitajsko-Vostočnaj kәrtovәj tuj. Vlijisә mukәd uzaлишезsә, mukәdsә pukşetisә turmaә.

Eskadron pondis sumitnъ.

— Въdәppym loamә gotovәs,—viştalis komәsk. Talun mozot mijanlә şetasә prikaz i mijә dolzonәş setnъ vraglә въла otpor. Tijә bura tәdatә, sto grañicasә mijan dъnšan pozә kiәn suzәtпъ. Doloj сочком bandittezәs, zaxvatnikkezәs!

— Doloj!..Doloj!..

Eta vәli 1929 voyn, Iul 13 lunә.

Komәsklә asъnas loktis prikaz: vasәtпъ сочком Kitajskәj bandittezәs, kәdnija vuзisә mijan gәrd granica sajә, sopkaeziş, kәdnija mijan dъnšan vәlisә 30 kilometra ыльна.

Asəvnas oз mijə petimə. Koməsk, kъzi rъg tıne
oзып.

Gəgər sopkaez. Sopkaes kerəs çuzəmaəş, toko ne-
əddən vъlypəş, ne kъz mijan Kavkazyn.

Gənətämə.

Veşkət vadorşan drug kъz şarkanən pondisə şarət-
ny, lъjny.

— Vəvvez vъliş çecçə! — gorətis koməsk. Vəvvezən
vəv vizişsez kezə eta sopka sajə... Sъlaqə açəs kinas tъç-
çala. Vodim mijə sopkaez kolasə, da pondətçimə ranıt
çoçkom Kitajskəj bandittezlə lъjny.

Koməsk dъnşan me vodi matə, kъz oзза lunnezə
velətçanıny, vintovkaəs kijam ьzmiti, a açım şinneznam
sopkaez kolasət sarita — kossısa. Aзза front kuza şibətçə
kъeəmkə galifea mort. Me metitçi sъ vъlə, spuskovəj
kruçok vъlə ьzmiti... Mъj seteəmъs? Vintovkaə oz lъj.
Zatvorsə oştı — patronıs vъltsa, seeəm-zə, kъeəm vəli. Bu-
ra ləg pečis. „Ръssis — dumajta, — ətik çoçkom serpəş karaş.“
Koməsk eta kostə metitçəstis i menam serpəş karaş kiez-
nas toko paşkətəstis, da sungišis pъrnas.

— Kъk! — gorətis koməsk. Eta sija lъddə, kъpym
vragəs Sovetskəj vlaşlış aslas kiən vodtətis.

Zatvor menam vəli ne ispravnəj — vintiti me burzyla
pugovkaa kuroksə i vintovka menam pondis lъjny bura.

Vişəta, koməsk təpəm şetə tədmavny, med me sъ
dъnə kъşsi.

— Sopkaez kolasıny setçin pułemjot sulalə — suə ko-
məsk. — Taşan ne kъz sijə oz tuj suzətny, a suzətə kъzke-
və kolə.

— Zar keri me gəgər. Veşkət vadoras — vъlypən sopka.
Sъ vərən kustok. Kъz-vъ sъ vъlə kajny, vraglən pułemjot
bura pondas tъdavny.

— Em — gorətci me. — Toko pułemjotnəj vijən vevitə.
Aşşim plan sylə vişali: kъz kolə, siş tъla i siş.

— Mun. Medoziş pułemjot vъna bi protivnik pu-
łemjot kuza.

Pułemjotçikkez kamanda vərən kutçisisə strəçitny.
Me tъskürtçəmən tъj verma koterta sopka vъlə.

Pułaez vizzitən pеl oզып, къз гиджын поршпјанаез
Menam kokkez uvtын garjənъ musә. Kъk sajnəj puла
menam priklad kuza inmisә, kedaşan etmədərә rezhisә
posnit çagokkez.

Vodi më kust sajә, no og vermy vezərtny: to-li po-
rok duk, to-li kustarñikkezşan dukъs kylә. Çeskët dukъs!
Jukəvti me kieznam kustsә—ażza: drəzitә pułemjotъs,
pułaezsә vien şəlalә. Sçit sajsan pułemjotçiklәn jürüs
myçcişәm. A sъ dъnşań sulgalanás saldattez şo dasvit
kъpъm kujlәnъ.

Pułemjotçik vylә metitçi me, Ijji... Şvineçovәj zer
esә əddənzék pondis kişşyń.

“Vot sut boştis—eg vidno ed inny.

Mәdik, kuiməz puła lezi. Jürüs pułemjotçiklәn etaəz
vevdərgyн tuj vişis, a əni zewşisis.

Vinđis vәlis pułemjotъs.

Pułemjot dъnә kotərtә Kitajskәj oficer, kieznas myj-
kә əvtә, asmoznas myjkә gorətә saldattezлә. Muska vyl-
ә boştı me sijә. Satəvtçis, da mu vylә kъmin zabgişis
ušís.

Sopka vylış ьskəvti me da kotərti aslanymışsez dъnә.

A koməsk kamanda-nı şetäm:

— Mәdik da kuiməz zvod vəvvez vylә! Flang vylә!
Mukədъs me bərşan. Ataka!

Mijanişses kiňitcisé sъ ladәrә, kytәn bandittez kuj-
lisә, aşnäs gorətәnъ „Ura“

Pervojşań Ijjisә nija, sъbərgyн azzәnъ deloß uməl
petә—pondisә rüssyń.

— Nylən komandirres myjkә as moznanys gorətәnъ:
saldattes med vidno ezz rüssä. Da kytçә te! Mijә et-
mədərşan niјe ьzmitamә. Koməsk oşas, a flang vylыn
vəvvez vylыn mijanişsez lebzәnъ. Kylә, kъz izzez kuza vəv-
vezlәn podkovvez kałskatәnъ.

— Şetçә-nı!—gorətam mijә Kitajskәj saldattezлә.—
Nem-ed tijanlә oz lo. A to keralamә vbdənnptә...

Mukədъs pondisә suvtyslyń, a mukədъs şo oşlań
rüssәnъ. Tьdalә, sortəmaş pylә mijan jyliş, sto bolsev-
vikkes ne morttez, a kъeəmkә zvirrez.

Баңдиттеz окоппез дыпә котартимә мијә. Ме озып веšкъта sulalənъ kuim Kitajskәj kamандир. Dumajta askettam.— Ozә ed nija mijanlә şetçә, ne sъronda ed nija тьскашпъ petisә. Гәşneçalәm morttez piñqezпъсә kiştasә, a тькашпъ pondasә medvәrәз“.

Supki me naotmas granata. Къка, tъdalә, okopas pәrisә, a әтиk kekerkaәn pukşis da veškъta naganiş komesk vylә meşitça. Şivivъsim me vintovkaәs boştstü, Iyji әтры—eg inty! Sijen, sto bura termasi. Esә şujysti patronnikә әтиk patron, no Iyjpъ eg ni jesty. Bañdit ozalis menә i komesk veškъta uşis Kitajskәj okopә.

Съвәгъп etә çocком bañditsә viji me. Въdәppъsә vasatimә, toko mijanlә etaşaň koknitzbъk ez lo. Zał meňt Vaşusә, әddәn-ni zał.

Aslanъm lagerә bertim miјә rovedaәn.

Medožыn tuttaşemәn sanitarnej povozka munә mijanlış vijәmmezen.

Loktimә miјә aslanъm lagerә da pondim leşetçىpъ zevpъ aşşinъm dona jortezpъmәs. Gәrd grobvez vъdәnlә kerimә, venokkezәn mәdәtimә. Әтиk bratskәj mogila vъdәppъslә garjimә.

Komesk Vaşuәs grovja puktim gәrdarmejskәj forma-әn: zelonәj gimnaştorkaәn. Vәz kavalerijskәj petlicaezәn, a moroslas aşsis zvezdaa furaskasә bulavkaezәn mәrtimә.

Kәrttuj vъliş seffez zewik kezә loktisә. Baitisә zevikә jeea.

Baitteg vъdәppъs vezәrtisә, sto vintovka kolә vižnъ ispravnәja. Porox kәs med vәli, saska med zerkala moz jugjalis, bojevәj vәv med vәli sәstәm da vъna. n

Gorbunovlәn eskadroniş gәrdarmejeççez, kъk јоzәn vәvvez vъlyн sulalisә mogila dыpъn. Kәr pondisә grobezse leşpъ mogilaә, miјә vъdәppъm kъz әтиk, vintovkaezpъmә leptimә vъvlanә.

Kin zewşikә setәn vәli, vъdәnlә mijan załrys uskәtis tәdланьs, sto esә los vojna lәg da medvәrja. Etija vojna kezә kolә leşetçىpъ vъd lunә i vъd çasә.

Mijə əni esə çəsto kaştəvlam koməsk Vaşa Gorbynovəs. Bur sija jort i kaməndir vəli. Lənə vət vojecən da bur jortən—medbur kaçestvo bolşeviklən.

ARTİLERİJSKƏJ TAKTIKA

P o v a r l ə n v i ş t

Me—povar. Menam objazannoş—verdn̄ vojeccezəs. A me kъz udarnik, menam vojeccez udarnikkez, məd noz qekъz oz ləşav. Nija uzalənъ udarnəja, a təpəm verdn̄ niјe kolə bura da pətəsa. Nekin me jılış esə ez noraş, sto uməla me verda. Povarskəj takṭikassə təda me kъz kolə. Zaritəm vukən jaiovəj səd rıpъ, vъna gorçica kerpъ, korovkaiş kasa rıpъ—təpəm etə nem oz sulav. Padmətçytəg vədəs verma kernъ.

A vot artilerijskəj takṭika—delo mədik. Mun da tədmav, kъeəm orudioez ovłənъ, da kъz niјen lıjsənъ. Kartaez kolasыn pırgaş, kompas vylə vişət. A kompas təpəm, kъz kъeəmkə miđovəj çaca, nem me og vezərt sъ vlyiš. Etik kъlən pozə viştavnъ,—ez vəv menam ne kъeəm artilerijskəj takṭika.

Sımda i tədi me, sto puskaez lıjsənъ snarjaddezən, a snarjaddezən vermisel çuzəma vez porox sujəm.

Əni me bura təda, sto artilerijskəj takṭika unaen şəkətzək povarskəj takṭikasə.

Delo vəli lagerən.

Devižia munis asəvnas poligon vylə, puskaeziş lıjsənъ. Oз asəvnas, sondiňs toko pondətçis levń pozumain sajşañas. Poligon vəli ordçən lagerkət, kiən kət suzət. Əzət sija, dasvit versta kъpymən dol i popereg loas.

Munis devižija, a me aslam pomosnikkət kolççı pıle pavzun rıpъ. Devižiaiş kamañdır munikas viştalıs:

— Kər sondiňs metra kъk vılyna lebas, tiјə sek-zə loktə pavzunən mijan dъnə.

Da esə bertəstəmən gorətçis:

— Vişətə burzıka,—Işışəm uvtə jurreznətə edə
şuğ.

Me kamañdır prikaz şərti i keri. Kız toko sondıls
lebis viştaləm məstaəz, da sədəs makaronnezən puşis,
Vanqa nıma pomoşnikələ da vozçik Loşovlə sui:

— Munamə udarnikkez! Munan kad-nı! Vərzətçimə
tipplə.

Oşlan me səd makaronnezən „zenitkaən“ kəska,
vetlana kuxna, mıjan tatən „zenitkaən“ suənp. Bılnəj
zenitka—loə seeəm orudijo, kədaiş samołottez kuşa vəj-
lənp. Dulo sələn vəvlən vişətə, veşkyla nəvoas. Vetla-
na kuxnalən si3-zə trubabs vəvlənə vişətə etəsan sijə i
pondimə sunp zenitkaən, loka ət çuzəmaəş.

Oşlan viştali-nı, sto me gənita. Bərşənam Vanqa nı-
ma pomoşnikə menam, makaronnez mednəj kočołın povozka
vələn kəskə. A medvətən vozçik Loşov kək ko-
łosoa povozkaən kışşə; jassikən sələn bekər paq toko
golətə.

Pesoka tujəs, vəvvəs pesokas rızəs viənqanp vəjə-
p. Menam vəvə suvtəstis.

— No-no, te! Durak! Səd duksə-ja tıja kılın vər-
şit.. Me tenət şeta!..

Vərok dənəz loktimə, loggez sajıp-nı eta loə. Po-
ligon uylə petimə.

Etaşan kuim tuj munəp: veşkyləs, sulgavlas da
esə veşkyla.

Kəda tujlət tipplə. No, dumajta, pondətçə-nı!

Kamañdır viştalis, sto deivzia pondas Işışənp la-
gerşən vit kilometra sajıp, asəvşa—lun ladorən. Vıly-
nasə karta vələn tıçcalis. Uçətik cıfraok esə setən
sulalıs. A tıj tıçcalə eta cıfraabs, me eg təd, a juavnə
stədiçci tıläkə. Kəda ladorən asəvşa lun, tozə og təd.
Kılı kərkə, sto lunva dorən sonət əddən, sondıls set-
çin burzıka sontə. Etaşan me dumajta sondi vylə veş-
kyla kolə tipplə, da vot sondıls kımərrez sajə vəra
sajəvtçis. Kor kət en kor əni sijə, oz-nı tıççis.

Kolə vı Işışəm şərti tədnp, kəda ladorən mijaniş-

şes. Kəvə poligonvyn mijan toko ətnas devizialı vəli, a to ət mədərşaṇ oruḍiaokezşan ıṛətənə ılyşəpə: U—ək!..u—uk!..Muys von kyz nełki drəzitə.

— Kəda tujlət munamə?—Loşovlış juala, sija vəv İəvlis etija tujlət, unazık meşsa natte tədə.

— Naçaṇnikəs-ed te—suə ranıt təpəm Loşov.—Təpət vurzıka kolə tədnıt mijanşa...

Kyz təpəm etabzda poligonsə omən tədnıt, da esə von kyeem kerəssez, loggez, kyrassez, pozumainnez, da kəzjainnez. Sajəvtçan-kə kerəs sajə, to nəm təpət sə sajsaṇ oz tədav. Setəm pereplotə sedan, sto nəətrəris rymavtəzəsat zaravlan. Vižəti me veşkət ladoram, sulga ladoram, kuimnan tujys ətkodəs.

— Ladno,—munam sərət tujlətəs,—gorətçi me.

Şerko ńima vələs aşsim koknitiķa vaçkəstəsti.

Vaṇka menam pomosnik şeras garmoṇqa ryg kyskalə. Talun tozə avu verməma kerpiñń, med nə voşpə.

Suvətəs pižəssezlas sijə, pərtçalıs kiżsə garmoṇqaşis.

— Əj, Loşov!—gorətə.—Nuzətəs!

— Pondət, me bərşinat nuzəta.

Ləgaşı me Vaṇka vylə.

— Azzin kər garmoṇqanat orsny. Kətəvə çəlin əni.

A Vaṇkalə nəkkyeem təzdəm avu.

Kutis çunqeznas kık rjada garmoṇqa golossesə, da pondis çavkÿyp „Saratovskəjə“.

Vozsık Loşov vestis kuraskasə jurpədəsləs, da pondis şeynpə. Vot oz kołççə garmoṇqa şəris:

Lagəryp - pə şəkət ovnə,

Vetlətəm da takтика.

A udarniklə nauka,—

Boj velətan praktika!

Vaṇkalən çunqez peryxə çəççalənə garmoṇqa golossez vylət. Garmoṇqa tekəs ətmədərə basəka dovkjaşə. A Loşov şybə oزلə:

Możəs aşsim uvazajta

Możəs aşsim me rađejta

Вълаəs, zdorovəjəs
Puska kuim duirovəjəs.

Eg-ni vermъ sessa me kerpitnъ, kъsali voziezəs „zenitka“ vevt berdə bergətci bərən, as myşa munə vəvə, kъz sylə kolə, ne pervuis, oz əs tuj vəvşis.“

Kasel'təsti ətpyr, da pondi aşsim rađejtan çastuskaez nuzlavny:

Şiənə-pə me—udarṇik
Kin siž siə, oz — vəvət
Bur əved me kuza rıvnъ,
Bvd udarṇik menam pət.

— Aslat kəvəjliş-ja myj-ja te şylan?—jualə Loşov.
— A te myj dumajtan? Me, başa, ne etacəamməzə ese kuza.

Da kъzi pondi gorətnъ assinəm derevenskəj şylan kəvvezsə!..Əzzəi səburna, rəlki vunəti kytçə i myjlə munamə mi.

Polygon vylən pyr etmədərşan vyljisə, a sek kъz narosno dugdisə, gəgər vəqis.

„Myla-nə dugdisə lıjsyń? Tədalə pavzun-ṇi? I dumajti askətəm.

Sek toko təpəm təd vylam usis, sto pavzunъs me dýnъn „zenitkaam“, vydəs naṭṭe treşiti. A vojeccez kytən-kə eygəs, viçcişən pavzunsə.

Kvatitci me voziez berdə, a vəvə menam ne tujlət-ṭas munə.

— Tpr—ru!..—gorəti vəliş.—Kytçə munan sudtəm gýrk!..

Menam jorttez Vaňka Lošovkət sъ ezə pondə şetńy.
Ažzən, sto lun sər, a mi əsimə, da esə artilerijskəj
poligon výlyp.

Esə — Tujdişen suşə!.. nəm baitńy. Pondis petuk
moz gorətlyńy.

— Naçaňnik!

— bstъ vъ tenə ojsə razvedka výlə, dak te kerin-vъ uz!..

Uşkətçisə kъknappıňs me výlə. Myj kerny? A devi-
zion ղekъtən oz tъdav. Mədik mestač tъdalə niya muni-
sə? Ovlə-ed siž. Tuj výliş şerkəe vidno važyp-nı kezəm,
ղekъtən tuj tor oz tъdav.

— Vidçəmşan mijanlı Koknitzb oz lo,—sua me pýlə.
Ne me ətnam vinovat. Tədmalam-kə lueeə, kъtçə mijə
pýrimə.

Kerəsok setən uçətik, a uvdəras kerokkez. Kaim ke-
rəs výlə, vižətam gəgər, ղekъtən nəm oz tъdav!

Kər sulalim mi kerəs výlyp, da şmekajtçim, voko-
ren pemdis, kъmərtçis da tənəmt pыr výlam slopnitis
toko voťstis. Seşşa mədik, kuimət. Pondis zerny. Ved-
ra poniş pondis kişny, eək da gəriş zer. Kotərtimə ke-
rəs uvtə, da kəz uvtə suvtimə. A zerşs kiştə i kiştə,
voť oz dugdъ. Paşkəmptyň gartıssəmən berdanym ʃaka-
şis, əsətçis. Sapogiezanym vaşs tır pýris, siž-zə i šy-
danym.

— Dyr təd výlam loas, va kurəg!—Gorətə tənəmt
Vaňka pej ožam. Te ponda menam garmonqaě vydəs
nəzdis!

Koskaəz vamimə vydəppıň. Əmanym riňqeznım oça
oza lokta. Vъvtır kъz kəzət vaən kiştə.

Sulalim kəz uvtyn ças zyn gəgər. Dugdъpymoz
pondis zerşs.

— No munamə,—sua me. Oz tuj seşşa sulavny, set-
çin devižias eýgjan pukalə.

Petim kəzzez uvtiş da toko jestimə vərzətçyńv vəv-
vezən.

Drug jur vevdərəttinym snarjad lebzə, z-z-z-u!

— Sulalə!—gorəta me pýlə. Kъtçə tiże setçin gəni-
tatə?!

— A te myj?

— Me siž...

— Kytçə inə inmimə? Koqec vəliş!

— Bursə on viççis pylis, vədanılm vot inmasə snarjaddeznənəys...

— No tenə sovsem vədnat!..

Veşkylaqas vər sajyn kylə uxlıtis. Snarjadəs gorən suñəvtis.

— Podi mijanişses i lyşənə setçin. Pozicia?

Kezimə mijə da petimə vərok sajə. Vişətam nekin nekylən avı, toko musə snarjaddezs gəgər garjəmaş. Kəzzes vizeznənəys sedəmaş, da ətaməd vylə pərəmaş.

Bəra vizzitə snarjad? Nyr uvtəttim zviznətis da kyz gəmtətis ləməs, da paşkalis ətmədərə. Vəvveznəm orsişə, pıskajtənə toko.

— Nem taj te tədalə on vezərt! — Gorətə Loşov. Setən snarjaddez potlaşənə, a sija „pozicia“ suə.

Vanqa tozə me vylə gorətə:

— Vajətli, tədalə, te mijanəs vişətnə, kyeəm şmertnət miyan...

Narosno kyz esə vozıls Şerkəbs kokkezə kaftışəma, a şijəsəs pellez vylas bergətçəm, lezçışəma. Mədi-vy ləşətnə şijəssə, a sija şo myj vermə pıskajtə — oz şetçə i pavkətçənə.

Jesti toko me şijəssə derqitnə golławış, da voziesə kokkeziş pueətnə. Loşov taratajkalə kyz uknitas snarjadəs!. Əzirə tələn, da mu komokkezən roza kuşam menəm kojystis. Taravi me toko uşı kokjyvşim. Ətəmə pesokəs tırg pıris. Pellezam sum lebis. Çeççi nedvərmyış, vişəta: Vanqa menam siž-zə çecçəm da treşitçə. Loşov kujlə, a çuzəm kuşas vir kotərtə. „No. — vijəmaş tədalə“ — dumajtəsti me.

Kutçışımə Vanvakət treşitnə Loşovəs. Tarlaləm kerim boklis boklə, oştis vəliş şinnezə.

— Pıssyń, — suə — kolə, tatiş.

Loşovəs taratajkaş kołosoes rez-paz zugaləmaş, nekədərə oz tarav. Çapkim mijə sijə Vanqa kelega vylə, da pondim gənajtənə, sə ladərə, kədərşən lıjsisə. A və-

тапын озза moz-zə snarjaddes potlaşən. Petim къеəм-кә tujoklə, da pondimə түj vermyńp gəçajtńp sə kuza.

— Ura!..kinkə kotaşə setçin!—gorətəsti me. Kerəs vylən sulgavlas tıdalə vit kыпт mort sulalən.

— Estən nəzzalan punkt tıdalə!—gorətçis Loşov.

— Sija tıdalə.

Kyk-kuim kilometra sajın ovla nəzzasan punktəs poziciaşan, kytən puskaes sulalən. Nəzzasan punkt kolə sə ponda, med vizətńp, kytçə usən da potlaşən snarjaddes.

Vyjlam suam, kərtəvəj tujlış kerkuez kuza, kəda narosno pəvvezis kerəm, med zugdýnp səvərgən! Nəzzalan punkt vylən vizətńp, inmasə eta kerku kuza, alı ozə. Səvərgən telefon kuza pozicialə juərtən. Kamañdır pozicia vylən eta şərti i veşkətlə vyjşəmən, kər kolə, vezə pricelviş cıfrasə, med inmyńp sija toçkaə, kytçə cel vi-şən.

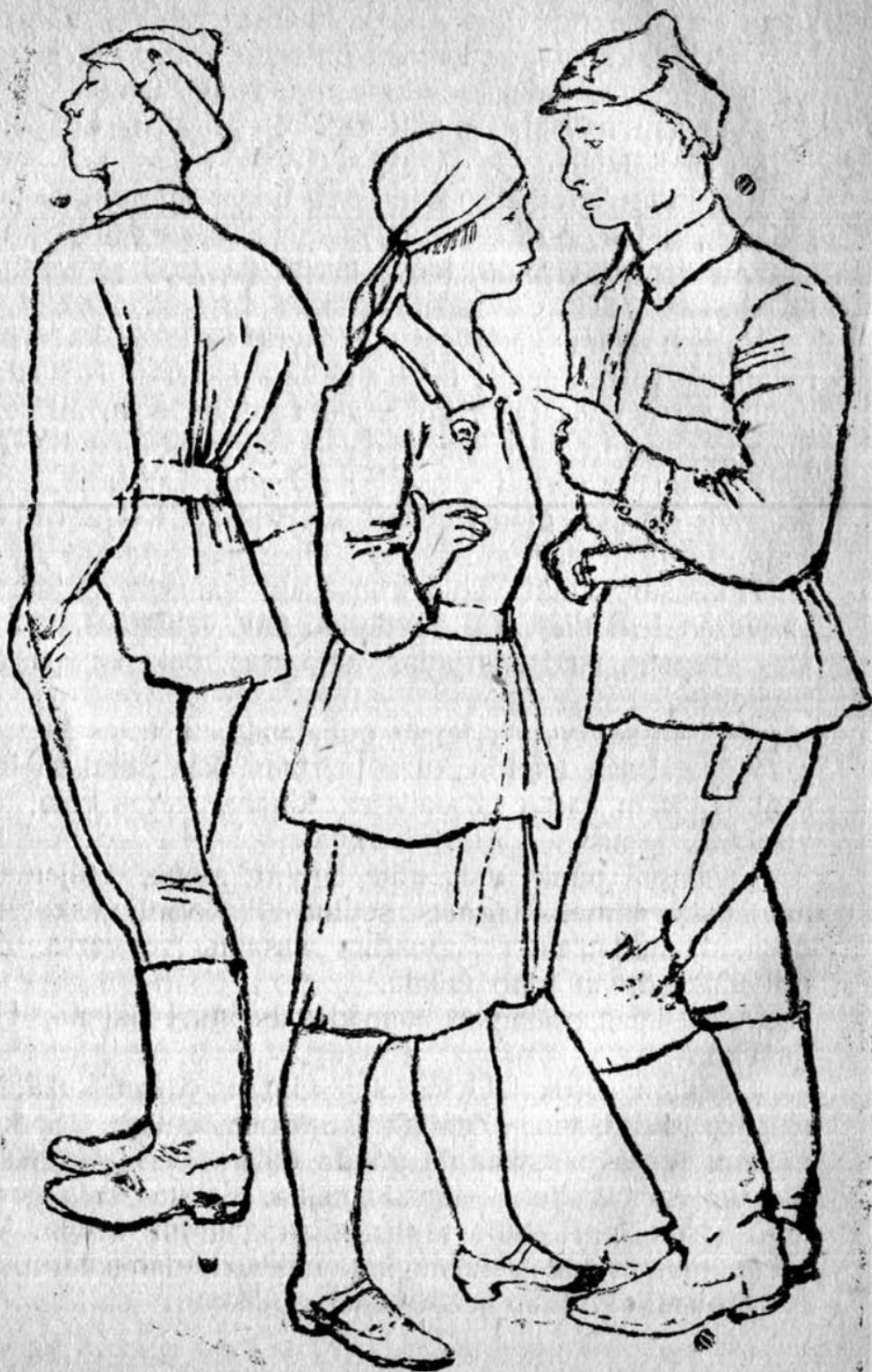
Nəzzasan punkt vylən transejaez—jamaez garjəmaş, pəvvezən lebtəmaş, da vevdəras mu valitəmaş. Kerəmaş krepıta, med snarjadəs kət usas, dak ez paşkət pıekəttəs.

Nəzzalışsez vylən kosta pukalən etə transejaez, pıle poziciaşan telefon kuza juərtən, kər pondasə Iy-şən. Lıjsəm vərgən nəzzalışsez kajən kerəs vylə, da vizətńp, inmis-ez kərttiy kerkue.

Nəzzasan punkt vylə mijə egə-ni munə, tıjən fədan, kytçə inman. Tırməs, sedlim-ni! Kezim veşkət ladərə, da əddənəzək esə pondim vasətnə vəvvezə. Zenitkaın sədnəm toko bołətə.

A puskaes ozaləmən ətamədəs Iyən i Iyən. Ux! da Ux!..

Gənitam vərokət. Uvves siçi viżzən çuzəm kuza, ki-ze kuza. Kattışən „Zenitka“ kołosoez kolasə. Şerkə menam jurnas bergətlə da gənitə ozählə. Reşta suvtəstis da, peñesə çur keris—kyvzə tıjkə. Vəvvez kylə gərdi-leşən vərok sajas. Mijə terməşəmən gənitim setçin. Vi-şətam,—kerəs jylas sulalən mijan devizionlən batarejaez, a vərokas vəvvezən jezdovojjez sulalən.

Suvtimə mi nı dınpə, sek-zə mijan dınpə uşkətçisə vit
kəpəm mot.

— Kəşşitə!

— Uzın kezə, asıvşa əved vaitə!

— Udarlıkkez esə!

— Aşpılt tijə vinovatəş,—dorjişa me. Aşpılt ətik
vaiş mədiklaə a kinkə vinovat!..

— En bait, kədə oz kov! Nə kütçə mijə egə vuzə.

— Kažalis mijanəs kamañdırıß, i setis prikaz med
dugdisə vüjsənə.

— Verdə əni-zə—viştalıs mijanlə, a şojəm vərən
medınpə lokta.

— Kəvza, jort kamañdır!

Uşkətçi me „zeqitka“ dınpə, çəvta səpsə, a açımlı
dumajta: „Kət və dırzək soisə“.

Kütçə te! Odva-nı vidno viççisəmaş tənə, esə regtə-
zəka ozzasa kutçisə şojə, —uzalənə rəqneznənəs vü-
ra. 15 minutaən pətisə vədənnəs. Zeləti me kəpəməs-
remenənam da muni kamañdır dınpə.

— Strogəj vügovor tenət şeta — viştalıs kamañdır.

— Povar te mijan bur, no eta jeea. Kolə bur arti-
leristə pərtçənə. Bojevəj obstanovkaıp vermis və imələn-
pomaşşənə.

Dorjişnə me eg pondə, təda sto vinovat. Povarskəj
taktikaəs təda, a artılerejskəjsə og təd.

Şojəm vərşən vərgə ırətnə lıjsənə pondisə.

Lagerə muntəz tənəm qəm vəli kərnə, muni me
sek bija pozicia vüle—vişətnə, kəz batarejaes uzalənə.

Sulali ças kək i vezərtnə pondi qəvna.

Una oruđia dınpən izəs. Mətitçis celə metitə. Mədik
batarejsək snarjadlış jursə kluçən bergətə—„distancion-
nəj trupkasə“, a trubka vülen cıfraez eupətaləmaş. Bəd
eupətok təççalə kilometraez, lıbo metraez. Kər kolə,
med snarjadıß potis nəl kilometra sajnə poziciaşan—siş-
i loas: lebəzəs nəl kilometra, a seşşa potas, da kərtovəj-
serən muvlas uşas—şrapnelən. Bija pozicialan bura tə-
dalə, kəz lebzikas potə snarjadıß: Pervo rud gəglən-

код چузас, сија вѣдмас, вѣдмас, даrud кътэрән па-
калас ново кузас.

Batarejsykkes suvtetasə pricelsə, boştasə kolana dis-
tancia, a snarjadsə şetən „zamkaləmlə“. Sija zareditas
snarjadnas puskasə, da ignalas zamok vylə (vintovkais
zatvor چuzəma). Вѣдəs etə kerən vit sekundaen! Sıvə-
rın kamanda şetçə:

— Kərtovəj tuj vylis kerku kuza, batarej... Bi!..

Kombatrrez kamanda şetən orudijoezlə:

— Medoşşa... Mədik... Kuiməz...

Eg i kažav me kər rytəs çibətçis, da sondiis vər sa-
jas зевшиш.

Devizionis kamañdır kamandujtə:

— Orudioez dənə... peredokkez!..

Nedər tıjiş:

— Rışən... Mars!..

Tarəvtçəny pondisə batarejaez kerəssez kolasət da
vərokkez kolasət poligon vylis lagerə.

Me medvərgən aslam „zenitka“ vylən tırki gəniti.
Ozam Vanqa Lošovkət gənitən. Jurys Lošovlən çoçkom
bintən katəm—Lekpom sijə etaz mədətis. A Vanqa me-
nam ozza moz-zə, paşkətə orsə гармондаен. Koşməta-
nı vaməmşan!

Etaşan i pondi me artillerijskəj takтикаə velətçəny.

Əni me ne toko karta vylis vezərtə, a լubəj puskas-
ış kuza լыжны. Açym celə inđəta.

Kər kovşas, çapka aşsim „zenitkaəs“ da լubəj լյ-
şis mestə suvta orudijo dənə.

ŞƏD JABLOK

Mijan rota udarnəjən aşşə səətis, da keris socvermaşan dogovor medoşza rotakət. To kəcəm dogovorsı:

1. Levənə disciplina.
2. Vyd vojeçlə sodənən poiliçeskəj gramota.
3. 100 proc. vylə tərtənə İyşan upraznənəz.

A kolə veşkətə viştavnə, sto İyşəmən, da disciplina rotañ vəli uməl.

Koləm pjaqidnəvkaə İyşimə mijə vojevəj İyşəməş medoşza upraznənə. Provalitim. So Babısovşañ lois eta. Əktəs mort qəvnəən vədənnəs immisə, a Babısov, kyz ətikəs—vədən rułasə „jəvlə“ iñdis.

Mədik upraznənə kezə pondim İşətçənən vira. Sovrañpo vylən reşyim vyd lunə velətçəm vətənə trenirujtçənə eə. Eta jılış tođəlnəj strelkovəj ştengazeta „Styk“ lezimə.

Mijan otdeleñəkət zañmajtçis otđelkom Gavrilov. Ətik Babısov otdeleñəoi toko oz vovlə velətçənə.

— Kolis və trenirujtçənə tenət, jort Babısev,—suə otđelkom Gavrilov. Te medoşza upraznənəsə eə en tərt. Te ponda i socvermaşəm ərətim.

— Olas! Eməş i meşsa umələkəş İyşisshes,—suə jort Babısev.

— Kəz-zə poğə etəz baitnə? Te pondan uməla İyşənə, me ponda uməla, vədəs rotañ, polkəs... Mýj-zə sek loas?

Babısev oz i kylvə sylis başlısə.

Suñalıslə asılıs „Buđonnəjjəs“

Otđelkomlə siž ez i udaçsə Babısevəs verənən.

Melkokañibernəj vintovkaiş tir vylən mijə velətçəm mogis İyşimə.

— Muskasə, muskasə gryışeva boştatə! — gorətə gərd-armejeççezlə otdelkom Gavrilov.

— Me i siž posñitzyka-ni voşa vь.

Sulga şinsə kuñemən, meñitçə gərdarmejeç, a otdelkom Gavrilov sъ moz-zə, sulga şinsə kuñemən ozählə uşkətçə, vьdte açsə ılyə, a ne medik.

Kyz toko lezasə vintovkaeziş vit puñaen, Gavrilov ılyışşezkət kotorətə misen dýnə vizətnə rezultatezsə.

— Umələva, jort Bukan, umələva. Viştali-ed me tənət, uçətzzyka muskasə boşpъ. Fufajev vot bura. Bırğıssə bura. Molodec. Siž i gizam.

— Unaja?

— Noldas nol...

— Ogo!..

Karandasən otdelkom suvtətlə toçkaez famillœz vəvdərə, kinlən loktis ocered ılyń.

Sybərgy kamandujtə:

— Vit patronən... Şmena... Zarjadav!..

Asıvnas rota munə vojevəj ılyşan məd upraznənno vylə. Oż esə vəli asyls, sondıls jestis toko pozum jurrez sajşan tycşisnъ.

Gavrilov ləg çuzəmlas. Babısev munikanım kytçəkə sajəvtcis.

— Padmətə sija mijan otdeleñnoliş uzsə... Beda sъkət! Me kotaşı rota kuza, kossi Babısevəs. Kossi Len ugolokis, stolovəjis, sporтивnəj zaloiş,—nəkylən avi. Kyz vəjəm kytçəkə.

Sybəg i munimə.

Kok uvtyn ʒurkətə ıltys, kəzət, çuñqeznəm kyz puovəjjəs loisə, nem ozə vezərtə. Kyz toko ılyşypə pondamə?

Loktimə tır dýnəz.

— Rota, suvt!.. şetis kamanda kamandır. Zvoddez jansatçə şmenaezə! ılyşan ocered zvodşa nomerrez şərti!

Medožza şmena rýris kerkuə, kəda sulalə tır dýnypə, med ćıskınpə vintovkaeznəsə.

Mijan otdeleñpos vites smena suris, siñ-kə mij
dýr esə ogə pondə lıjsıny. Otdekom kamandujtis:
"Veşkylə!" nuətis mijanəs vərok dýnə.

— Jorttez,—viştalis mijanla. Melkokañibernəj vintov-
kaiş lıjsəm mijan velətçikə bura munis. Edə şecce i vo-
jevəj vintovkaezə... A əni proveritam, eg-jı vunətə up-
raznənəoelis uslovijaez. Kyeəm upraznənəo lıjlam
talun!—Bergətçəstis da jualis mençim.

— Mədəzə.

— Siz. Patronnes kypyma?

— Vit.

— Verno, jort Bukin...

— Kyzza.

— ıly-ja kolasys?

— Kyk şo metra.

— Paşkylanas misenlən şad jablok?

— Dasvit santimetra.

— Bur. Beldəs tədat.

— Lıjsıny vermat, kinlə kyz burzık; pozə kuyləmən,
pozə sulaləmən. Lueee bə vodəmən lıjsitə, burzık sizi.

Gərdarmejeçcez koklış koklə zərəp, jəktəstənə
mukədys. Lımtas kokuytanys ʒurkətə.

— To-taj!..

— "Bavyllok posaən kışşə".

— Sija da nija-zə! Mədəz myççaləm!..

Beldənnyt sə ladərə bergətçimə. Vintovkaən, spina
sajas, veşkyla lım kužas oşlalə mijan dýnə Bavylsev.

— Myj-zə te etazi?—otdekom kiñitçis sə vylə.

— Myj, nem avi.

— Kytən ənəz vəlin?

— No... uzi dyrəv.

Kaçik keris jurnas otdekom, da guşənikən gorətçis:

— Ok, te! Bojeç... Ətnat otdeleñposə natte kyskan!

Te ponda veldənnyt medvərja mestən loamə.

Loktis mijan oçered. Çıskımə vintovkaeznytəs, da
boştimə isxodnəj polozenə. Isxodnəj polozenə bo-

тәм лоә сија, sto въдәс șmena suvtә ordçәn das sag ыъна լиніјашан, късаң ыјшәп.

Gavrilov vajis patronnez, da въдәнлә әтик овојмаен șetalis.

— Ed termasə. Metitcə gegrəsa jablok uvtə. Kuroksə zagənikən lezə, ed gerntə.

Me kujləmən ыјли. Babısev kujlis mekət ordçən. Pulaesə ətaməd wərşan lezi me şəd jablokə.

Kət zagənika eəktis vüjlyńv Gavrilovs, a me vitnan pulaşə lezi əddən perxta.

Bergətçi me Babısev ladorə, a sija piskə bergalə, myjkə şo ləşətçə ыјль. Vintovkabs kias myjkə sizi ətmədərə vestaşə. Oz-ni eta inmə. „Ok te! Illa. Illa!..“

— Suvtnı.. Vižətńv vintovkæz! — kamandujtis komrotais.

Kotərtim въдәппүт мисенңez дыпә. Кък oşkəv ыъна пь дыншаң suvtimə kamanda şərti, въд ыјшиş aslas misen veştyń. Babısevkət mi mylakə inmim әтик misen oзə. Menam, myşa, eta misenqəs, a Babısev sua assis. Kamañdır şibətçis mijan dыпә.

— Myla әтик misen дыпъп kъkən sulalatə? — Jualis mijanlış.

— Babısev svidnə soralis,— sua me.

— Ne me, a sija soralis— sua Illa.

Vižətam: misenqən şizim puła, kuimys şəd jablok sərə inməmaş, kъk puła ordçən jablokkət,—çoçkom gəgla-nə 6 cıfra dыпә, a mukəd kъk pulaş misen vokə inməmaş, —ortsə—nylən lois „nul“ oçkies.

Vižətim ordça misen vylə, kytçə Illalə kolis ыјль, әтик puła avu inməma. Mijanəs Babısevkət eəktisə tədrəv ыјль, a to ozə tədə, kədnütt misen sərə vit puła rukşətimə?

Vodim wəra mijə. Mijan vylə въдәппъс vižətēń.

Metitcikə dumajta: „Podi me i inmi vokə?“ Kiezə aslam drəzitəń, qekqəz og vermy cel muska vylə boş-pı.

Lýjim. Me upraznənqo tırtı „vura“, a Babısev vitnan pulaşə „jəvlə“ ıstis.

Vižətis kamandır İlla vylə da sə:—

— Uvbtok toko respublikalə teşən. Vit patron təv vylə ləzin.

Ne ыъп һinijaşan rotnəj xudoznik Fedorçik gizlis lıjsəmlis rezultattez.

— No, kyz?—komrotlış jualə Fedorçik, kər sija proveritis misenqəz.

— Nola tərtisə „bura“, vita „udovletvoritejno“, a ətik promazal.

Famillo Babısevlis Fedorçik, gizis gryış səpassezən lzeudarlıkkez koləsə.

Socvermaşan komiştia tır dənşan muntən zvoddezlə şetalis prizzez (kozinnez). Mədəz zvodlə gizət vylən resujtəm „medbura lıjsəm ponda“. Kuiməz zvodlə,—znak,—„bura lıjsəm ponda“, a mijan medoşza zvodlə... stbd i viştavny... şetisə gizət vylə resujtəm əzət vodon, kytçə gryış səpassezən gizəm „Jəv“

Kazarmaə pýrim da çukərtçim gor gəgərə. Bədənnəs pondisə gorətnəy baitny, kin təj vermə.

— Muskaabs menam vərzəma, vot tyla me eg inny misen sə:ə. A to bə inmi „medbura“...

— A kin vinovat, sto tenat muskaabs vərzəma?

Medtədalən şənənən əsalə vil ştengəzəta.

— Aj-da Gromov! sija-ed ətlənən mijankət lıjsis. A kərkə gazetasə giznəy jestəma?

Gazetaə talunna lıjsəm jılış gizəmas. Medsəras Babısevəs resujtəmas. Vodəm etə sija da uzə, a vintovkasə jurəzas puktəma.

Uvladorıq kəvbur gizəm:

I setəəməs çelad eməs,

Əddən rađejtən „jəv“.

Pułaez kytən i eməs

Misen dəniş ыъnəv!

Çəskət onən İlla uzə

Rota—tirə tərsənəy,

Бавъев „udarnik“ susə,
Siş velətçə Iyşyp.

— Treşsaez,— gorətçis Bavyev da petis kazarmaiş.

Asınas vəli sotçısan lun. Vurşan fabrikaşan seffezəs
viççisimə mijə.

Leñingradıñ nija olən, gəştitnə mijanə vovlən. Bədsa zvodən munimə niğə pantavn. Şormıvlə pojezdəs, a viççisikə çukərtçim mijə platforma vylə da şylan kylvəz pondim gorətn.

Drug kinkə ıkəstis:

— Loktə, loktə!

Çukyl sajsan, vaskajtəmən tycçis parovoz, a vər-
şanas dasvit gəgər vagonnez.

Suvtsis paravozəs, vagonneziş petisə pasazırrez da
aňkъeñ paškalən platforma kuza. Toko medožza va-
goniş pasazırres, petisə da setçə-zə i suvtisə. Şeralən, bairən
as kolasan. Bura vidno tədənən əta mədnəsə.

„Etna i eməş seffes“,—kaşalim mijə, da sibətçim
vədənəm nə dənə.

Zdorovajtçim, suvtim strojə nol mortən ordçən, da
şyəmən munim mijan kazarmaezlan.

Əbed vərən seffez pondissə proverjajtın mijanlış iz-
sə. Etikkez munisə kazarmaə, mədikkez—klubə da bibli-
otekaə, mukədəs tır dənə. Me tozə muni tır dənə.

Osti me ıbbəssə, viçəta, Bavyev sulalə tırın, da iny-
kə jılış gorən şornitə. Sibətçi me matəzək. Viçəta: sija
boştəm kiiş vintovka da pıvkaeslə viştavlə, kyz kolə
Iyşyp.

— Medožza zadaça—oz kov termaşn. Metitçyp
zagənika, şəd jablok uvtə. Kurok neekyp oz kov, a
leznə zagənika. Pulaş sek veşkətə şəd gəglənas i in-
mas!

„Ok te,—dumajta, əzəog kyeəm! Otđelkom moz bai-
tan, a açt... Kыpəmis və en Iyj, şo ıvıtok gosudarst-
volə“.

— No, әni ыңшыстама!

Eta zvodiş kamaṇdır Kremnov, patronnez vais mel-kokalibernaj vintovka.

— Шибәтә matəzъk, tovarъssez seffez. Очереđə suvtə. ыңшыпь pondamə kuim vintovkaiš.

Sek vәliş шибәtçimә әtik пынка дынә, keda paştasəm jungsturmən, da morosas KIM i sua:

— Kor aşşit uçıteleltə ыңшәмъп vermaşny.

— Mый te!.. Кытçә sýkət tepsyń!

— Kor, şorovno.

— No, ladno,—sue пынка.

Vәssi me вокә, da vižeta myj пыләп petas.

Шибәtçә komsomolka Iłłuska дынә, da sue sylə:

— Pondamə ыңшыпь, jort velətiş!

— Munamə!

— Te-ed tozə pondan ыңшыпь?

— Tədan myj, patronnes mijan jeeaaş, toko vot tijan ponda. Me tijan vərşan ponda ыңшыпь. Mijə vəd lun ed ыңşam.

A komsomolka şo sъ dñiş oz orətçy:

— Тыrmasa mijanlə patronnez. Me tekət vermaşny ponda, kora socsorevnovaqnołə.

Nekytçә lois vostishny Babısevlə,—soglaşitçis.

Шибәtci me zvodiş kamandır дынә da guşenikən viştali:

— Jort kamandır! Şet Iłłaślə ыңшыпь, sija seffezkət sorevnutçynp tədə...

— Sija mijanəs vədəppyməs-ed serpalas!

— A sъ vərgyn te Ilyan, da i me tozə... Etaż keri-mə mi zagovor.

Komsomolka Babısevkət suvtisə ordçən. Dyr Babısev meşitçis. Vintovkasə şako ləşətlis, şinnesə kūpystas, oştystas. Ləjlisə. Kotərtisə misen dыnə.

Mərtçətçis Babısev pýrnas misenə, kossis, kossis, әtikən avu şizəm.

— Menam vitnannys şəd gəgəlanokə iniməmas—gorətə komsomolka. Me sizi i keri kyz eəktitə, eg i vav.

— Vintovkaabs menam vidno eýkem — suə Babýsev.
Mijə vižətam, kyeəm tenat vintovkaat — viştalis zvodnəj.
Proveritim. Vintovka Babýsevlən vələm əddən bur.

Etaşaň Babýsevəs kyzı vezisə, seşsa nekər ez şortməv strojə, da i pavzun vərgəp soçcişikə kytçəkə pondis əslińy.

Menym əddən okota lois tədny, kytçə sija vetlə?

Paznajtimə mijə ətlaýp, şojəm vərgəp Iľla çepəşsis kytçəkə stəlovəjiş. Me vərşanças. Iľla keris siş, sto rotaə munə, a açs vylə işniç kuza ez kaj, kotərtəmən petis ətəras, da munis korpuslaq. Me sek-zə vezərti, sto „taktiçeskəj klassə“ seşsa nekylçə tıppn.

Berti stolovəjə da guşənikən otđelkomlə viştali eta jılış.

— Byll! Divujtə Gavrilov. — Munam, vižətam...

Otđelkomkət munimə Babýsev vərşin.

Veşkyla „taktiçeskəj klassə“ egə pýrə, a pýrim „topografia zýrə“ da guşənik ıbəs kolasət vižətam, tıj setçin mijan Iľanym kerə.

Suvtəm Iľla əsyp dýnə, kias boştəm vintovka da metitçə kytçəkə əsyp pýrjətəs. Sovknitas zatvornas da vəra metitçə.

Vezərtim vəliş, tıj sija kerə!

— Vot eta bur, — suə Gavrilov. Açıs-kə vezərtəmən kutçişis velətçən, tolk loas...

Gavrilov oştis ıbəssə da şibətçis Iľla dýnə.

— Te tıla-nə ȝevşışan, strelok?

Drəgnitis Iľanym, da vintovkasə kişis uşkətis.

Vintovkaabs şəkyla usis prikladnas, jorknitis zoz verdə.

— Mýjlə ȝevşışan? Mijə tenət otsalamə. Siş-ed? — vərgətəmən me ladorə suis otđelkom.

— Koneşno, — otsalamə!

— Toko soçcişikə ılyşyń velətçən oz tuj. Aşyp ılyşyń „velətçan kruzok“ vylə lok.

Das lun vərti mijə ılylimə kuiməz upraznənpo.

Me ılyşı, kyzı pýr veşkyl ladoras Babýsev dýnşań.

Şulgavvas sə dənşən — vibliotekar Gromov. 8ulga pişəsləsə da gərzavlas uşkətçəmən. İlla əuzətçəma ləm vylas. Kuiimnannym mije şetimə udarnəj ovjazaşılıstvo — tırtılı kuitməz uprazqənno „medbur“ vylə.

Sovkəntis zatvor i patron toryla puksis aslas patronnik pozjə. Muska vylə mərtçətçis şəd jablok. Lıjəmşən peşpon kuşa prikladıbs vynən peçəktis. Gəgər tozo gorən kylis lıjsəm.

Kotərtim proverjajtıb.

Bavbsevlən misən lıjəm medəras. Komrotnəj pjatnalis tətraçın — „bura“.

Mije Gromovkət tozə tırtim ovjazaşılıstvo.

İlla şibətçis otdelkom Gavrilov dənə, sija vəli vindovka mavtə.

— No, my?

— Tırti. Spaşivo, tenət, jort kaməndir, te-ed meñmət bura otsalın.

Povedaən lıjsan front vylis bertimə mi gortə.

Əni mijan zvodıbs — medoəza lıjsəmən.

Lokta əni mijanə, jort seffez! Gərdarmejjeç Bavbsev oz-nı əni us çuzəmnas ɳatə. Lok i te komsomolka KİM znaçokən. Udarnik Bavbsev myççalas, kyz kolə meñitçən, da inmən sefə.

Цена 50 коп.

~~У4212~~

~~КОМИИ.~~

~~2-820а~~

Ф. Семин
ПЕРВЫЙ В СТРОЮ
Перевела на коми (Пермяцкий)
язык С. ХОЗЯШЕВА

Редактор Т. ЛИХАЧЕВА
Выпускающий И. А. ШАДРИН

Округл № 256. Заказ № 697. Тираж 210 Сдано в набор 5/IV.
Подписано к печати 8/IV—1934 г. Печатных листов 2 $\frac{1}{4}$.

Кудымкарская тип. „Сведполиграфа”